

Jaroslav Hašek

Jaroslav Hašek (30. dubna 1883, Praha – 3. ledna 1923, Lipnice nad Sázavou) byl český spisovatel, publicista a novinář.

Život

Po nedokončených studiích na gymnáziu se vyučil drogistou a nakonec maturoval na obchodní akademii. Stal se zaměstnancem banky Slavia. V této době se seznámil s českými anarchisty. Začal vést bohémský a tulácký život (prošel pěšky mj. Slovensko, Halič, Uhry). V této době se začal živit pouze literaturou a novinářinou a také začal mít problémy s alkoholem, které se postupem času zvětšovaly. Seznámil se s Jarmilou Mayerovou, se kterou se později oženil. V roce 1907 byl krátce vězněn za svoji anarchistickou činnost. Roku 1908 redigoval *Ženský obzor*, od 1910 *Svět zvířat*, od 1911 přispíval do *Českého slova*, dále pak do *Čechoslovana*, *Pochodně*, *Humoristických listů*. V roce 1911 založil Stranu mírného pokroku v mezích zákona, politickou mystifikaci karikující volební poměry, a vystupoval jako její kandidát. V tomto období byl spolu s F. Langrem, E. A. Longenem, E. E. Kischem a dalšími spoluautorem řady kabaretních vystoupení, kde byl i hlavním účinkujícím. V roce 1915 dobrovolně narukoval v Českých Budějovicích k 91. pluku a s ním odešel na haličskou frontu. O úmyslu narukovat téměř nikomu neřekl, proto byl nějakou dobu hledaný. V září 1915 se nechal zajmout a roku 1916 vstoupil do československých legií, publikoval v časopise *Čechoslovan*. Přes Jugoslávii se dostal do Ruska, kde roku 1918 v Moskvě vstoupil do české sociálně demokratické strany (bolševiků^[zdroj?]). V roce 1918 vstoupil do Rudé armády, byl ředitelem armádní tiskárny v Ufě, náčelníkem oddělení pro práci s cizinci aj. Co vedlo Haška k opuštění myšlenky anarchismu a přijetí socialistických myšlenek, nikde neobjasní, na základě jeho díla lze říci, že k anarchii měl rozhodně blíže. V Rusku se znovu oženil (po návratu do Čech nebyl souzen za mnohoženství jen díky tomu, že v Rusku nebyl zrovna pořádek a neuznávaly se vzájemně různé smlouvy). V prosinci 1920 se vrátil do Prahy, kde se vrátil ke svému bohémskému způsobu života. Mnoho historek z této doby sepsal Haškov přítel Zdeněk Matěj Kuděj. Znechucen politickým vývojem odešel do Lipnice nad Sázavou, kde později zemřel.

Bohémský charakter?

V české a slovenské veřejnosti je Jaroslav Hašek zafixovaný jako bohém. Možná dokonce jako prototyp bohéma začátku dvacátého století. Ve skutečnosti jde z velké části o legendu a možná dokonce o vlastní Haškovu sebestylizaci. Jako autor byl Hašek velmi produktivní, což přece jen vyžaduje přiměřenou vnitřní disciplínu. Z jeho děl je také cítit, že měl rozsáhlé (možná trochu nesystematické) humanitní vzdělání.

Nejzajímavější je sledovat Haškovo působení v Rusku v letech 1916–1920. Zde nikdy nebyl a dodnes není vnímán jako bohém a pouhý humoristický spisovatel. Naopak, jako velmi *zodpovědný bolševický armádní funkcionář a vážený intelektuál*. V letech 1916–1918 v Kyjevě pracoval v legionářských časopisech, později přeběhl k bolševikům. Roku 1918 se vyznamenal jako odvážný velitel oddílu československých rudoarmějců při obraně Samary. Po pádu Samary se několik měsíců skrýval na území kontrolovaném bílými vojsky.

Na konci roku 1918 působil jako velitel oddílu Čuvašů v Rudé armádě a jako zástupce vojenského velitele bugulmského okresu. Podle všeho se *choval dosti brutálně a nařídil značný počet poprav*. Jako komisař sloužil v politickém oddělení Tuchačevského 5. armády Východního frontu^[zdroj?] a potom na Sibiři, kde vydával několik časopisů. Jedním z nich byl také první časopis v burjatštině „*Jur*“ (úsvit), takže pro sibiřské Burjaty je Hašek jedním z „*otců národa*“, protože pro ně vymyslel abecedu (upravenou cyrilici) a tak vlastně „*založil jejich moderní literaturu*“.

Roku 1920 byl v Irkutsku, kde působil jako člen městského sovětu, zraněn při vražedném útoku. V témže roce pravděpodobně podnikl v sovětských službách záhadnou misi do Mongolska.

Je možné, že ve specifických revolučních ruských podmínkách dostal Hašek možnost uplatnit ty stránky svého charakteru, které se nemohly projevit ve stabilizovaných a v podstatě maloměstských českých poměrech. Důležité také určitě bylo, že Hašek dostal jako stranický úkol zákaz pití alkoholu. Do Československa byl v podstatě vyslán s cílem organizovat komunistické hnutí, což také podporuje tezi, že v sovětském Rusku musel být vnímán jako zodpovědný člověk a schopný organizátor.

Dílo

Zpočátku psal především cestopisné povídky, črty a humoresky (mnohé byly zfilmovány), které publikoval časopisecky.

Většinu ze svých děl napsal v pražských hospodách.

Základem jeho próz byly jeho skutečné zážitky, což vnáší do znalostí o jeho životě zmatek, protože není vždy jasné, co je pravda a co je pouze básnická nadsázka. Hašek nenáviděl přetvářku, sentimentalitu, usedlost, ironicky reagoval na sociální verše. Dalším typickým znakem jeho tvorby je odpor k mravním a literárním konvencím. Většina jeho děl je roztroušena po různých časopisech a novinách, jen malá část z nich byla soustředěna.

Tvořil velmi lehce a byl mistrem mystifikace.

Někdy je Hašek chybně řazen do legionářské prózy. Legionářská próza je psaná legionáři a odehrává se v legiích, což se Haška netýká.

- *Májové výkřiky* (1903), sbírka básní
- *Galerie karikatur* (1909)
- *Trampoty pana Tenkráta* (1912)
- *Dobry voják Švejk a jiné podivné historky* (1912)
- *Průvodčí cizinců a jiné satiry z cest i z domova* (1913)
- *Můj obchod se psy a jiné humoresky* (1915)
- *Dobry voják Švejk v zajetí* (vydáno 1917 ve Slovanském nakladatelství v Kyjevě)
- *Dva tucty povídek* (1920)
- *Tři muži se žralokem a jiné poučné historky* (1921)
- *Pepíček Nový a jiné povídky* (1921)
- *Velitelem města Bugulmy* (1921)
- *Mírová konference a jiné humoresky* (1922)
- *Dobry voják Švejk před válkou a jiné podivné historky* (1922)
- *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1921–1923) – čtyřdílný humoristický román přeložený do 54 jazyků, několikrát zfilmovaný i zdramatizovaný, nejvýznamnější Haškovo dílo mnoha lidmi spojované s kongeniálními ilustracemi Josefa Lady. Toto dílo nestihl dokončit, 4. díl za něj dokončil Karel Vaněk, který se však vzdálil původní myšlence díla. Začal vycházet na pokračování r. 1925, ale bylo velmi kritizováno (Viktor Dyk, Jaroslav Durych, F. X. Šalda aj.). Příznivců měl román zpočátku málo (jako první ho za velké dílo označil zřejmě Ivan Olbracht v kulturní rubrice Rudého Práva, pozitivní postoj k němu zaujali i bratři Čapkové). Diskuse o hodnotě díla se vedly i později. Proti Švejkovi se postavil např. Václav Černý, přihlásila se však k němu celá plejáda českých literárních teoretiků, umělců, či intelektuálů.

Kabaretní scény a hry:

- *Větrný mlynář a jeho dcera* (knižně 1976)
- *Červená sedma*

Posmrtně – většina těchto děl je sebrána z jeho rané časopisecké tvorby, mnohá díla byla zfilmována:

- *Paměti úctyhodné rodiny a jiné příběhy* (1925)
- *Šťastný domov a jiné humoresky* (1925)
- *Za války i za sovětů v Rusku* (1925)
- *Zpověď starého mládence* (1925)
- *Všivá historie a jiné humoresky* (1926)
- *Podivuhodné dobrodružství kocoura Markuse a jiné humoresky* (1927)
- *Smějeme se s Jaroslavem Haškem* (1946, dva díly)
- *Škola humoru* (1949)
- *Malá zoologická zahrada* (1950)
- *Veselé povídky* (1953), obsahují také *Historky z ražické bašty*
- *Aféra s křečkem a jiné povídky* (1954)
- *Črty, povídky a humoresky z cest* (1955)
- *Fialový hrom* (1958)

- *Loupežný vrah před soudem* (1958)
- *Terciánská vzpoura a jiné povídky* (1960)
- *Dědictví po panu Šafránkovi* (1961)
- *Zrádce národa v Chotěboři* (1962)
- *Politické a sociální dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona* (napsáno 1911, knižně vydáno 1963) – tuto stranu Hašek opravdu spolu se svými kumpány založil. Založili ji v hospodě, pak ji zaregistrovali a dokonce Hašek někde v Praze kandidoval na starostu. Celé založení této strany a její pozdější popsání byla parodie na tehdejší politický život.
- *Dekameron humoru a satiry* (1968)
- *Moje zpověď* (1968)
- *Zábavný a poučný koutek Jaroslava Haška* (1973)
- *Oslí historie aneb Vojenské články do čítanek* (1982)
- *Svět zvířat* (1982)
- *Švejk před Švejkem (neznámé osudy dobrého vojáka Švejka)* (1983)
- *Tajemství mého pobytu v Rusku* (1985)
- *Povídky* (1988, dva svazky)
- *V polepšovně a jiné povídky* (1997)
- *Když bolševici zrušili Vánoce* (2005) – neznámé, utajené a pravděpodobné texty
- *Nešťastný policejní ředitel* (2006) – neznámé a nově nalezené texty

Ocenění a život

V Rusku má Hašek dodnes velmi mnoho příznivců, kteří mají dokonce vlastní organizaci. Ve městě Bugulma má Hašek vlastní muzeum, v Sankt-Petěrburgu je po něm pojmenována ulice.

Při příležitosti Haškova 100. výročí narození byla v roce 1983 vydána stříbrná československá 100korunová pamětní mince (autor Štefan Novotný).

V roce 2005 byl Jaroslavu Haškovi na pražském Žižkově odhalen jezdecký pomník od Karla Nepraše a Karolíny Neprašové.

V červenci 2008 byl v Lipnici nad Sázavou (v blízkosti Haškova oblíbeného hostince *U České koruny*, kde napsal podstatnou část *Osudů dobrého vojáka Švejka*) odhalen druhý pomník Jaroslava Haška, dílo akademického sochaře Josefa Malejovského z roku 1982, jehož umístění v Praze bylo dříve odmítnuto. V srpnu 2008 byla na nádraží ve Světlé nad Sázavou odhalena bronzová deska sochaře Radomíra Dvořáka, která připomíná příjezd Jaroslava Haška a jeho přítele malíře Jaroslava Panušky (25. srpna 1921).

Po Jaroslavu Haškovi je též pojmenován vlak kategorie Eurocity jezdící mezi Prahou, Brnem, Bratislavou, Budapeští a zpět. Má číslo 272/273.

PRACOVNÍ LIST

Jaroslav Hašek Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

Výňatek Umělecký text

„Tak nám zabili Ferdinanda,“ řekla posluhovačka panu Švejkovi, který opustiv před léty vojenskou službu, když byl definitivně prohlášen vojenskou lékařskou komisí za bíba, živil se prodejem psů, ošklivých nečistokrevných oblud, kterým padělal rodokmeny.

Kromě tohoto zaměstnání byl stížen revmatismem a mazal si právě kolena opodeldokem.

„Kterýho Ferdinanda, paní Müllerová?“ otázal se Švejk, nepřestávaje si masírovat kolena, „já znám dva Ferdinandy. Jednoho, ten je sluhou u drogisty Průši a vypil mu tam jednou omylem láhev nějakého mazání na vlasy, a potom znám ještě Ferdinanda Kokošku, co sbírá ty psi hovínka. Vobou není žádná škoda.“

„Ale, milostpane, pana arcivévodu Ferdinanda, toho z Konopiště, toho tlustýho, nábožného.“

„Ježšmarjá,“ vykřikl Švejk, „to je dobrý. A kde se mu to, panu arcivévodovi, stalo?“

„Práskli ho v Sarajevu, milostpane, z revolveru, vědí. Jel tam s tou svou arcikněžnou v automobilu.“

„Tak se podívejme, paní Müllerová, v automobilu. Jó, takovej pán si to může dovolit, a ani si nepomyslí, jak taková jízda automobilem může nešťastně skončit. A v Sarajevu k tomu, to je v Bosně, paní Müllerová. To udělali asi Turci. My holt jsme jim tu Bosnu a Hercegovínu neměli brát. Tak vída, paní Müllerová. On je tedy pan arcivévoda už na pravdě boží. Trápil se dlouho?“

„Pan arcivévoda byl hned hotovej, milostpane. To vědí, že s revolverem nejsou žádný hračky. Nedávno taky si hrál jeden pán u nás v Nuslích s revolverem a postřílel celou rodinu i domovníka, kterej se šel podívat, kdo to tam střílí ve třetím poschodí.“

Výňatek Neumělecký text

Švejk sám je taky především řeč. Ne románový charakter. Švejk jsou příběhy, které vypráví, a to vyprávění samo. Kým vlastně je, nedá se zachytit. Je hloupý a hrubý, je vychytralý a něžný, přizpůsobí se čemukoli a zůstává pořád svým. Do naší mysli vstoupila postava Švejka, jak ji vytvořil ve svých ilustracích Josef Lada. Jsou to výtečné ilustrace, ale to je Švejk Ladův, nikoli Haškův. Hašek Švejka nikde nepopisuje, nedozvídáme se ani, jak je starý. Ostatní postavy Hašek výrazně charakterizuje, ale Švejk sám je mnoho lidí. Není to Ladovo přítomněle dobrotisko. Milan Jankovič upozorňuje ve své práci Umělecká pravdivost Haškova Švejka (1960), že autor „nechává čtenáře na pochybách o určitějším společenském zařazení Švejkově. Jednou se nám představí jako obchodník se psy, podruhé mluví o tom, že 'pracoval v Ostravě', zřejmě mezi horníky, jindy jej vidíme sešlého, s dírami na zadnici, jak se marně snaží dostat do veřejné čítárny, podezříván, že tam jde krást zimníky, je jako doma v pražském polosvětě, ale má blízko i k venkovskému člověku“. (s. 46) Bloudí mezi ostatními postavami, podivně cizí a nezranitelný, spíše znepokojivý fantóm než člověk. „Švejk byl stále usměvavý, líbezný ve svém chování, a proto snad byl také stále zavřen,“ psal Hašek ve své povídce Dobrý voják Švejk roku 1911. „A když vyšel z vězení, s úsměvem odpovídal na všechny otázky, s naprostým klidem opět šel se dát zavřít, spokojen ve svém nitru, že před ním mají strach všichni důstojníci celé posádky v Tridentu. Ne strach pro jeho hrubost, naopak, strach z jeho uctivých odpovědí, z jeho uctivého požívání a laskavých přátelských úsměvů, z nichž jim bylo útko.“

(J. Chaloupecký, Expressionisté)

OSUDY DOBRÉHO VOJÁKA ŠVEJKA ZA SVĚTOVÉ VÁLKY

1. Zasadit celé dílo do literárněhistorického kontextu

- Děj se odehrává v Praze, bezprostředně po atentátu v Sarajevu na arcivévodu Ferdinanda d'Este. Začala 1. světová válka, do níž se zapojili evropské státy a některé asijské státy.

a) Charakterizovat postavy ve výňatku

- Švejk - člověk válečné doby, hájící své právo na život, prostomyslný dobrák i moudrý blázen, jinak je to hodný, jednoduchý, nevzdělaný, obyčejný a dobrosrdečný člověk.

- paní Müllerová - Švejkova posluhovačka.

1 b) Vymezit situaci ve výňatku

Vše začíná začátkem 1. světové války, kdy paní Müllerová oznamuje Švejkovi že v Sarajevu zabili císaře Ferdinanda.

1 c) Analizovat jazykovou a syntaktickou stránku textu, tvrzení doložit na konkrétních textových pasážích.

- Jazyková stránka - lidová mluva, hovorová čeština, nespisovné tvary slov, výrazy hrubšího charakteru.

Tvrzení "živil se prodejem psů, ošklivých nečistokrevných oblud, kterým padělal rodokmeny"

- Syntaktická stránka - jsou to hovorové prostředky, které se vyznačují různým stupněm otevřeností. Je to efekt bezprostřednosti, myšlenkové dynamiky až citového vzruchu.

Tvrzení "tak se podívejme, paní Müllerová, v automobilu. Jo", takovej pán si to může dovořit, a ani si nepomyslí, jak taková jízda automobilem může nešťastně skončit.

1 d) Vysvětlit metodu autorova psaní a její působení na čtenáře.

- Autorovým záměrem bylo vytvoření obrazu kruté a nesmyslné války, což udělal pomocí satiry na rakouský militarismus. V podstatě se vysmívá zkaženosti rakouské monarchie. Je zde postaven zdravý rozum prostého člověka proti nesmyslnosti války a ponižování lidí. Na čtenáře působí kladně - a to hlavně díky smyslu pro humor kterým Švejkovo okolí vede k zbláznění, ale to si zřejmě ani on sám neuvědomuje.

1 e) Zasadit J. Haška do kontextu vývoje české literatury

- V kontextu české literatury odpovídá svou vyhraněnou antiliterárností a rozbitím tradiční románové kompozice dobovým avargantním tendencím. Tematicky patří mezi legionářskou literaturu.

1 f) Posoudit přijímání románu dnešními čtenáři

- Švejk patří k nejvýznamnějším dílům české literatury, získal si obrovské množství čtenářů svým humorem a bezprostředností. Dnešní čtenáři přijímají román velmi kladně, protože je psaný lidovou

češtinou a ukazuje jiný způsob, jak podat nesmyslnost a hrůzy války, než tomu bylo v jiných románech.

NEUMĚLECKÝ TEXT

2a) Postihnout souvislost obou textů

-Oba texty spolu souvisí válečnou dobou a tím že nikdo neví čím se vlastně Švejk živil, co dělal.

2b) Vysvětlit pravděpodobný účel vzniku textu

-Je to zamyšlení, kým vlastně Švejk je, co dělá, jak vypadá. Hašek ho nikdy nepopisuje, nechává čtenáře na pochybách o určitějším společenském zařazení. Nikdy ho necharakterizoval jako ostatní postavy. Švejk je člověk tisíce tváří.

2c) Charakterizovat jazykové prostředky

-Jazykový styl publicistický-úvaha-styl sdělovacích prostředků

-Jazykové prostředky-konkrétní jazykové prostředky musí na čtenáře působit zcela účelným dojmem

JAROSLAV HAŠEK – OSUDY DOBRÉHO VOJÁKA ŠVEJKA

Tvorba česká

Lit. druh: próza

Rok vydání: 1921 – 1923

20. století

Literární žánr: satirický humoristický román

Kulturní směr: I. světová válka

Místo děje: Praha po sarajevském atentátu, zázemí, fronta, 1 svět. válka

Obecná charakteristika (historické pozadí):

Dílo nám udává obraz nesmyslné a kruté války, ničemnosti a surovosti. Je to satira na rakouský militarismus (vyznavači války, zbrojení, armády), vysmívá se válce a protestuje proti ní. Postava Švejka zesměšňuje válku a staré nesmyslné pořádky.

Hlavní postavy díla:

Voják Švejk - člověk válečné doby, hájící své právo na život, prostomyslný dobrák i moudrý blázen, jinak je to hodný, jednoduchý, nevzdělaný, obyčejný a dobrosrdečný člověk.

Nadporučík Lukáš, poručík Dub, kadet Biegler: oddaní služebníci rakouské armády, ztělesnění zla, hlouposti, omezenosti, povýšenosti, chorobné ctižádostivosti.

Děj: román má 4 díla:

1. díl: V zázemí (1921)
2. díl: Na frontě (1922)
3. díl: Slavný výprask (1922)
4. díl: Pokračování slavného výprasku (1923 dokončen Karlem Vaňkem)

1. díl

Děj knihy začíná začátkem první světové války. Švejk, úředně uznávaný blb, se o tom dozví v hostinci. A když řekne na atentát v Sarajevu svůj názor, je zatčen tajným policistou pro velezrádné řeči. Je proti němu zahájeno vyšetřování, následně je vyšetřován soudními lékaři, je-li duševně zdrav. Lékaři ho prohlásí za notorického blba a idiota. Následně je převezen do blázince, kde se mu velice líbí. Z blázince ho zanedlouho vyhodí. Cestou je opět zatčen a vyšetřován. Nakonec se šťastně dostane domů. Když válka propukne, Švejk se rozhodne, že půjde na vojnu. Protože trpí revmatismem a zrovna nemůže chodit, veze ho k odvodu jeho hospodyně na vozíku. Cestou Švejk vykládá, že jde bojovat za císaře pána a podobné řeči „Na Bělehrad“. Když Švejk předstoupí před lékařskou kontrolu, je označen za simulanta a dostane se do vojenské nemocnice. V nemocnici léčení spočívá v dietě, podávání aspirinu a chininu, vyplachování žaludku a klystýru. Když je Švejk vyléčen, je poslán na garnizónu, kde vězňové musí chodit na kázání. Při jedné mši si ho všimne polní kurátor a vezme si ho za sluhu. Polní kurátor je velký pijan a je věčně bez peněz. Jednou dokonce prohraje v kartách i Švejka. A tak dostane Švejk nového pána a stane se vojenským sluhou u nadporučíka Lukáše s výrokem „*Jo bude něco nádherného, když voba padneme spolu za císaře pána a jeho rodinu...*“.

2. díl

Švejk putuje na frontu. Cestou způsobí svému pánovi mnoho nepříjemností, ale vždy s dobrým úmyslem. Jednou, když zrovna byli v Maďarsku, nesl jedné paničce milostný dopis od svého pána. Cestou potkal svého kamaráda z Prahy a šli spolu ke dvoru. Na místě se trochu nepohodli s manželem oné paničky a způsobili velkou rvačku. Byli zatčeni, ale nakonec se oba dostali šťastně ven a Švejk byl ještě povýšen.

3. díl

Švejk prožívá různé trampoty, když putují přes Uhry. Dostane se do zajetí jako ruský zajatec. Stalo se to tak, že Švejk našel u rybníka pohozenou uniformu ruského vojáka, chtěl si ji zkusit, a v tom ho zatklí. Český tam nikdo neuměl, a tak nemohl nikomu vysvětlit, že je to omyl.

4. díl

Švejk putuje s transportem ruských zajatců, nakonec se ale vše šťastně vysvětlí a Švejk se dostane zpátky ke svojí marškumpánii.

Struktura díla: Dílo je tetralogie, skládá se z volně řazených epizod a vyprávěných historek, pozvolna se stává epikou. Je to román plný humoru a satiry. Je zde užita lidová čeština, vulgarismy, slang, zkomolená němčina, přímá řeč a archaismy (odmítání státního systému).

V díle stojí zdravý rozum prostého člověka proti nesmyslnosti války a ponižování člověka.

Aktualizace (vlastní názor): Dílo začíná výrokem „*Tak nám zabili Ferdinanda*“, dobou, kdy byl zavražděn arcivévoda Ferdinand d'Este v Sarajevu a začala 1. světová válka. Tenkrát se do války zapojily evropské státy a některé asijské státy. Na obou stranách bylo téměř 10 milionů mrtvých a přes 7 milionů pohřešovaných lidí. Je to pro nás doba vzdálená, ale měli bychom si uvědomit, jak je mír na celém světě nejdůležitý.

Zpracování námětu:

- 1) První filmové zpracování je roku 1926 režisérem Karlem Lamačem s hlavní rolí s Karlem Nollm.
- 2) Poslední filmové zpracování je v roce 1956 režisérem Karlem Steklým v hlavní roli s Rudolfem Hrušínským
- 3) Švejk byl přeložen do 60 jazyků

J. Hašek: Český prozaik, fejetonista, napsal 1200 povídek, žurnalista a anarchista. Žil životem bohéma a tuláka. Za války přeběhl na ruskou stranu a přihlásil se do čs. legií. Po revoluci se stal politickým komisařem v Rusku. Umírá v Lipsku u Světlé nad Sázavou.